
Francesca Allievi

Duurzame ontwikkeling en duurzame welvaart als alternatieven voor economische groei

Een nieuwe leest voor cultuurbeleid

Economische groei lijkt niet het passende antwoord te zijn op de huidige sociale en klimaatcrises. Kunnen duurzame ontwikkeling en duurzame welvaart als alternatieven dienen? En welke rol speelt economische gelijkheid hierbij?

De huidige sociale en klimaatcrises roepen tot spoedige actie en beleidsmaatregelen. Investerings in cultuur werden vooral gelegitimeerd vanuit economisch perspectief, waarbij het cultuurbeleid ervan uitgaat dat de cultuursector intrinsiek 'schoon' en duurzaam is (Oakley et al. 2018; Maxwell et al. 2017).

In reactie op de razendsnelle achteruitgang van het milieu en het groeiende besef van de toenemende mondiale economische ongelijkheid en het gebrek aan diversiteit in de cultuursector, is die sector echter bezig de notie van economische groei – waarop het cultuurbeleid op lokaal en internationaal niveau is geënt – te heroverwegen.

Onlangs hebben zich twee verschillende discoursen aangediend als potentiële alternatieven, die draaien om duurzame ontwikkeling respectievelijk duurzame welvaart. In hoeverre wijken deze af van wat gangbaar is, en hebben ze het in zich om de klimaatcrisis aan te pakken?

Economische groei maakt de dienst uit

De notie van economische groei werd in debatten rond het cultuurbeleid in de jaren 1980 geïntroduceerd en kreeg begin 21ste eeuw de overhand. De cultuursector wordt daarin vooral beschouwd als middel tot economische groei, als motor die innovatie bevordert en het economische concurrentievermogen van steden en regio's vergroot (Belfiore 2002; Gray 2007; Potts et al. 2008). Op grond daarvan wordt de groei van de cultuursector – in financieel opzicht – de voornaamste maatstaf voor de beleidsmatige beoordeling ervan.

Binnen dit discours wil het cultuurbeleid nog wel eens het milieuaspect uit het oog verliezen. Voorheen was er bij cultureleontwikkelingsprojecten bijvoorbeeld nauwelijks oog voor milieuvraagstukken (Evans et al. 2008). Deze ommissie is te wijten aan de eerder genoemde veronderstelling dat de cultuursector intrinsiek duurzaam is (Maxwell et al. 2017).

Economische groei lijkt dan ook niet erg geschikt om de huidige klimaatkwetsies aan te pakken. Het cultuurbeleid moet zijn focus van economische groei verleggen vanuit de overtuiging dat de natuur de menselijke activiteit inperkt. We moeten af van het blindelings geloof dat de economie onbeperkt kan groeien

zonder tegen de grenzen van onze planeet aan te lopen (Parrique et al. 2019).

Ook is het door de focus op de economie niet goed mogelijk sociale vraagstukken aan de orde te stellen. Onder de vleugels van het discours van economische groei nam bij het verdelen van de economische baten van culturele praktijken (Banks 2018) en bij het verkrijgen van zeggenschap over de toekenning van culturele waarden (Belfiore 2018), de ongelijkheid sterk toe.

Duurzame ontwikkeling

Een mogelijk alternatief voor economische groei is duurzame ontwikkeling. Dit concept kwam voort uit de commissie-Brundtland en heeft onlangs aan belang gewonnen via de Sustainable Development Goals (SDG's) van de VN (UN 2015).¹

Duurzame ontwikkeling verbindt economische, sociale en milieuaspecten met elkaar. Door expliciet sociale en milieuaspecten in het discours op te nemen, wordt afstand genomen van de nadruk op economische groei. Sociale en milieudoelstellingen zijn niet meer louter positieve, zij het bijkomende gevolgen van het streven naar economische groei, maar eisen, in theorie, een even belangrijke plek binnen de SDG's op.

Dit alternatief houdt echter geen rekening met de spanning tussen de doelstellingen ervan: sociaaleconomische ontwikkeling en milieubescherming worden lukraak aan elkaar gekoppeld. Met name het idee dat economische groei verenigbaar is met een krachtig antwoord op de milieucrisis, wordt klakkeloos geaccepteerd. En daarbij wordt duurzame ontwikkeling verankerd in de retoriek van de groene groei (UNEP 2011), waarbij ecologische problemen moeten worden opgelost via innovaties die economische groei los zien van het gebruik van hulpbronnen.

Op den duur gaat dit echter mis. Aan beleidsmaatregelen die in het kader van duurzame ontwikkeling worden uitgevoerd, kleeft het risico dat het economische aspect de milieuvraagstukken gaat overschaduwen. Duurzame ontwikkeling wordt per definitie gekenmerkt door een focus op kwantitatieve economische ontwikkeling. Duurzaamheidsrisico's worden gereduceerd tot economische duurzaamheid (of zelfs groei).

Verschillende elementen van dit cultuur-beleidsmatige discours lijken daarmee aan te sluiten op het idee van economische groei. Vooral cultuur wordt nog altijd beschouwd als dé sector voor economische groei, als ‘middel’ om uiteindelijk te komen tot ‘economische levenskracht en lokale en regionale ontwikkeling’ (Soini et al. 2014, 217). Dat cultuur en de cultuursector in dienst worden gesteld van de economie is een logisch voortvloeisel van het feit dat economische betrekkingen als vanzelfsprekend worden beschouwd, niet ter discussie staan; dit onder het mom dat we het hoofd moeten zien te bieden aan de huidige ‘mondiale mobiliteit, mondiaal toerisme en arbeidsrelaties’ (Soini et al. 2014, 217) oftewel ‘concurrentie op wereldschaal’ (Askegaard et al. 2007, 145).

Bij het discours over duurzame ontwikkeling biedt een ruimere, meer mensgerichte opvatting van cultuur echter een belangrijk alternatief voor het ingeburgerde cultuurbeleid. Cultuur wordt hierin gezien als manier van leven, als culturele identiteit en cultureel erfgoed (Soini et al. 2014, 216; Duxbury et al. 2017, 222), een wezenlijk onderdeel van het leven van iedere persoon en elke gemeenschap (UNESCO 2013, 78). Een van de doelstellingen van cultuurbeleid is daarbij het ‘bewaken en behouden’ van cultuur, ‘gericht op vraagstukken omtrent de continuïteit van culturen door de jaren heen en de inherente waarde van mondiale culturele diversiteit’ (Duxbury et al. 2017, 222).

Binnen het discours over duurzame welvaart wordt de nadruk gelegd op de ecologische grenzen van onze planeet

Duurzame welvaart

Ook het idee van duurzame welvaart is in het debat over cultuurbeleid in opkomst, vooral in het Verenigd Koninkrijk. Het heeft het in zich om het cultuurbeleid een andere invulling te geven en draait om het idee dat ‘iedereen waar dan ook de mogelijkheid heeft om als mens te gedijen – binnen de beperkingen die een begrensde planeet aan milieu en hulpbronnen stelt’.² Discoursen met vergelijkbare bewoordingen winnen aan belang, zoals de recente overname van het Donut-model van Kate Raworth (2017)³ door de gemeente Amsterdam laat zien.

Ten eerste suggereert het gebruik van de term gedijen nadrukkelijk een kwalitatieve benadering van het menselijk welzijn. Het gaat hierbij dus om welvaart, en niet om economische groei of welke andere economische term dan ook. Groei wordt op zijn beurt beschouwd als niet noodzakelijkerwijs bevorderlijk voor een stijging van welzijn, aangezien ‘welzijn wordt [...] losgekoppeld van een model van economische groei’ (Oakley et al. 2018, 5). En, nog belangrijker, cultuur bekleedt een centrale rol bij het discours over duurzame welvaart, ‘waarin het gedijen van mensen is [...] verbonden met [...] de mogelijkheid om bezig te zijn met culturele en creatieve praktijken en gemeenschappen’ (Ibid., 4). Culturele activiteiten ontleen hun waarde niet in de eerste plaats aan hun nut als hulpmiddel, maar aan hun inherente vermogen om bij te dragen aan het menselijk welzijn.

Ten tweede komt binnen het discours over duurzame welvaart de spanning tussen materiële groei en milieuvraagstukken duidelijk tot uiting in de nadruk die wordt gelegd op de ecologische grenzen van onze planeet. Het besef van deze spanning is cruciaal, aangezien economische groei binnen het sociale en economische stelsel de dienst is gaan uitmaken op basis van de (verkeerde) veronderstellingen dat de hulpbronnen oneindig zijn en dat cultuur uit milieu-oogpunt intrinsiek duurzaam is (Parrique et al. 2019). Duurzame welvaart tracht duurzaamheid een nieuwe invulling te geven vanuit een enger milieuoogpunt. Telkens als duurzame welvaart ter sprake komt, wordt stevast de nadruk gelegd op duurzaamheid uit ‘milieuoogpunt’ (Oakley et al. 2018, 7) of ‘ecologisch oogpunt’ (Banks 2018, 372), en dat terwijl duurzaamheid toch een meerduidig begrip is.

Ten derde wordt het discours inzake het sociale aspect gekenmerkt door één grondbeginsel: welzijn is alleen mogelijk bij gelijkheid. Oftewel 'de vooruitzichten voor een gedeelde welvaart worden ernstig belemmerd zolang de bestaande ongelijkheden bij de kansen- en beloningsstructuren van de creatieve economie niet worden aangepakt' (Banks 2018, 375). Gelijkheid staat dus als krachtige ecologische factor centraal bij duurzame welvaart.

Waarom moet cultuurbeleid op een nieuwe leest worden geschoeid?

Actoren in het culturele veld hebben duurzame ontwikkeling en duurzame welvaart voorgesteld als alternatieven voor economische groei, omdat deze laatste niet in staat lijkt passende antwoorden te hebben op de huidige sociale en klimaatcrises.

Het discours over duurzame ontwikkeling heeft nadrukkelijk sociale en milieudoelstellingen, naast de economische. De gevolgen voor het beleid zijn anders dan die van economische groei; dit geldt zowel wat betreft de eis om cultuur te bewaken en behouden, het menselijke aspect als de aandacht voor sociale en milieudoelstellingen. Het verliest daarbij echter de spanningen die er zijn tussen economische, sociale en milieuaspecten, uit het oog. De focus op economische ontwikkeling negeert de grenzen aan het milieu en ziet voor cultuur – eens te meer – een rol weggelegd als hulpmiddel voor economische groei.

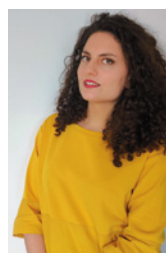
Het discours over duurzame welvaart staat echter nog in de kinderschoenen en biedt alle kans om drastisch af te wijken van de heersende ideologie. Hierbij wordt economische groei niet beschouwd als noodzakelijk voor het menselijk welzijn, wordt duurzaamheid bekeken met een duidelijker ecologische blik, met oog voor de grenzen aan onze planeet, en krijgt gelijkheid een centrale rol toebedeeld bij welvaart. En nog belangrijker, door de introductie van duurzame welvaart verkrijgt cultuur inherente waarde in haar wezenlijke rol voor het voortbestaan van de mens en ons collectief welzijn. •

Literatuur

- Askegaard, S. en D. Kjeldgaard (2007) 'Here, there, and everywhere: place branding and gastronomical globalization in a macromarketing perspective'. In: *Journal of Macromarketing*, jrg. 27, nr. 2, 138–147.
- Banks, M. (2018) 'Creative economies of tomorrow? Limits to growth and the uncertain future'. In: *Cultural Trends*, jrg. 27, nr. 5, 367–380.
- Belfiore, E. (2002) 'Art as a means of alleviating social exclusion: does it really work? A critique of instrumental cultural policies and social impact studies in the UK'. In: *International Journal of Cultural Policy*, jrg. 8, nr. 1, 91–106.
- Belfiore, E. (2018) 'Whose cultural value? Representation, power and creative industries'. In *International Journal of Cultural Policy*, jrg. 26, nr. 3, 1–15.
- Duxbury, N., A. Kangas en C. De Beukelaer (2017) 'Cultural policies for sustainable development: four strategic paths'. In: *International Journal of Cultural Policy*, jrg. 23, nr. 2, 214–230.
- Evans, G. en J. Foord (2008) 'Cultural mapping and sustainable communities: planning for the arts revisited'. In: *Cultural trends*, jrg. 17, nr. 2, 65–96.
- Frederiks, J. en T. van Kessel (2020) 'Cultuur en duurzame ontwikkeling dicht bij de grond: Europese Culturele Hoofdstad Leeuwarden-Fryslân 2018'. In: *Boekman*, jrg. 32, nr. 125, 16–19.
- Galjaard, S., Th. van Schijndel en E. Jonkhoff (z.j.) 'Programma Amsterdam circulair'. Op: openresearch.amsterdam.
- Gray, C. (2007) 'Commodification and instrumentality in cultural policy'. In: *International Journal of Cultural Policy*, jrg. 13, nr. 2, 203–215.
- Maxwell, R. en T. Miller (2017) 'Greening cultural policy'. In: *International Journal of Cultural Policy*, jrg. 23, nr. 2, 172–185.
- Oakley, K. en J. Ward (2018) 'The art of the good life: culture and sustainable prosperity'. In: *Cultural Trends*, jrg. 27, nr. 1, 4–17.
- Parrique, T. (et al.) (2019) *Decoupling debunked: evidence and arguments against green growth as a sole strategy for sustainability*. S.l.: European Environmental Bureau.
- Potts, J. (et al.) (2008) 'Social network markets: a new definition of the creative industries'. In: *Journal of Cultural Economics*, jrg. 32, nr. 3, 167–185.
- Raworth, K. (2017) *Doughnut economy: seven ways to think like the 21st-century economist*. London: Penguin.
- Soini, K. en I. Birkeland (2014) 'Exploring the scientific discourse on cultural sustainability'. In: *Geoforum*, jrg. 51, 213–223.
- UN (2015) *Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development*. New York: United Nations.
- UNEP (2011) *Towards a green economy: pathways to sustainable development and poverty eradication: a synthesis for policy maker*. S.l.: UNEP.
- UNESCO (2013) *The Hangzhou declaration: placing culture at the heart of sustainable development policies*. Hangzhou: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation.

Noten

- 1 Hoewel geen van de 17 SDG's rechtstreeks verband houdt met cultuur, erkennen zowel UNESCO als de VN de rol die cultuur binnen het kader van de SDG's kan spelen (UNESCO 2013; UN 2015; Frederiks et al. 2020).
- 2 www.cusp.ac.uk/about/
- 3 www.amsterdam.nl/en/policy/sustainability/circular-economy/. In 2020 nam de stad Amsterdam het model over teneinde 'een goed leven voor iedereen, binnen de natuurlijke grenzen van de aarde' te garanderen (Galjaard et al. z.j.). Deze beleidsstrategie schetst een visie om het gebruik van nieuwe grondstoffen te beperken en anders te gaan produceren en consumeren.

Francesca Allievi
is MA Kunst, cultuur
en erfgoed aan de
Universiteit
Maastricht

Vertaling uit het
Engels: Taalbureau IJ